

NOI CONSIDERAȚII PRIVIND AȘEZAREA NORICO-PANNONICĂ DE LA OCNA SIBIULUI – FAȚA VACILOR / LA FĂGĂDĂU

Silviu I. Purece

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu

silviu.purece@ulbsibiu.ro

Keywords: Ocna Sibiului, Norico-Pannonians, salt, colonization in Roman Dacia, Celtic colonists.

Abstract: *The Roman settlement at Ocna Sibiului–Fața Vacilor / La Făgădău is representative for the colonization of Roman Dacia by Celtic populations originating from Noricum or Pannonia. It functioned during the 2nd century, while its possible continuation into the 3rd century remains debated. The local community preserved Celtic cultural elements of the La Tène type, with Romanization occurring mainly within Roman Dacia. Characteristic Roman objects, including terra sigillata, were gradually adopted and integrated into everyday life. The establishment of Norican-Pannonian colonists at Ocna Sibiului–Fața Vacilor / La Făgădău was likely connected to the salt deposits in the Ocna Sibiului area and took place within the broader context of Trajanic colonization in Dacia.*

Sarea este un element esențial pentru existența umană, fiind necesară atât metabolismului¹, cât și susținerii activităților productive². Exploatarea și comercializarea sării a fost strâns legată de păstorit, practicarea la scară largă a acestuia impunând accesul la surse de exploatare sau la puncte de aprovizionare cu sare. Activitățile pastorale au impus deplasarea animalelor în zone delimitate și controlate, iar uneori chiar menținerea lor în captivitate, ceea ce a făcut necesară suplimentarea cantităților de sare³ pentru acestea, obținerea sării în mod natural din vegetația consumată nefiind suficientă.

Datorită caracteristicilor geologice pe care le manifestă spațiul transilvănean depozitele de sare abundă aici⁴, situație aflată în contrast cu cea întâlnită la sudul

¹ Ion Sandu, Adrian Poruciuc, Marius Alexianu, Roxana-Gabriela Curcă, Olivier Weller, „Salt and Human Health: Science, Archaeology, Ancient Texts and Traditional Practices of Eastern Romania,” *Mankind Quarterly*, 50, 3 (2010): 242-243.

² Valeriu Cavruc, „Considerații privind schimbul cu sare în mileniile VI-II î. Hr. în spațiul carpatodunărean,” *Tyragetia SN*, 1 (2010): 7.

³ Marius Alexianu, Felix Adrian Tencariu, Andrei Asăndulesei, Olivier Weller, Robin Brigand, Ion Sandu, Gheorghe Romanescu, Roxana-Gabriela Curcă, Ștefan Caliniuc, Mihaela Asăndulesei, „The Salt from Alghianu Beck (Vrancea County, Roumania): A Multifaceted Ethnoarchaeological Approach,” în *Archaeology of Salt*, ed. Robin Brigand, Olivier Weller (Leiden, 2015), 56.

⁴ Csaba Krézsek, Albert W. Bally, „The Transylvanian Basin (Romania) and Its Relation to the Carpathian Fold and Thrust Belt: Insights in Gravitational Salt Tectonics,” *Marine and Petroleum Geology*, 23 (2006): 426.

Dunării⁵ sau în Câmpia Pannonică⁶. Formarea diapirilor saliferi în zona Transilvaniei⁷ a dus la apariția frecventă a izvoarelor sărate și a ușurat exploatarea sării geme prin activități miniere de suprafață. Sarea a fost cea care a stimulat și favorizat locuirea în zona Ocna Sibiului începând cu neoliticul⁸, apele și solurile sărate fiind folosite intens⁹.

Întregul areal al Ocnei Sibiului este străbătut de cursul superior al Visei, valea râului făcând legătura cu zona Târnavelor și, implicit, cu cea a Mureșului. Zona deluroasă a Ocnei Sibiului marchează, de altfel, limita dintre bazinul hidrografic al Oltului și cel al Mureșului, devenind astfel o punte de trecere între văile celor două râuri¹⁰, principalele artere de comunicații din spațiul intracarpatic.

În perioada romană o serie de așezări funcționează în zona saliferă sau în imediata apropiere¹¹, una dintre acestea fiind atestată, printr-un inventar destul de complex¹², chiar în vatra orașului Ocna Sibiului. Este foarte probabil ca exploatarea minieră a sării să fi început aici sub autoritate romană¹³, acum fiind detașate unități auxiliare pentru supravegherea procesului extractiv¹⁴. Nu este exclus ca, în anumite zone restrânse, unde sarea era mai accesibilă, datorită eroziunii provocate de râul Visa, aceasta să fi fost extrasă în stare gemă încă din perioade mai timpurii, posibil începând cu epoca bronzului¹⁵.

Intrarea Daciei în structura Imperiului Roman a declanșat profunde schimbări demografice, marcate de fenomenul colonizării traianice. O prezență semnificativă în cadrul procesului de colonizare l-au avut celții proveniți din Noricum și Pannonia, grupați sub denumirea generică de norico-pannoni¹⁶. Aceștia

⁵ Nenad N. Tasić, „Salt Use in Early and Middle Neolithic of the Balkan Peninsula,” în *Technology, Style And Society: Contributions to the Innovations Between The Alps and the Black Sea in Prehistory*, ed. Lolita Nikolova (Oxford: BAR Publishing, 2000), 39.

⁶ Anthony Harding, *Salt in prehistoric Europe* (Leiden, 2013), 105.

⁷ O. Gelencsér, A. Szakács, Á. Gál, Á. Szabó, Z. Dankházi, T. Tóth, D. Breitner, Zs. Szabó-Krausz, Cs. Szabó, Gy. Falus, „Microstructural Study of the Praid Salt Diapir (Transylvanian Basin, Romania) and Its Implication on Deformation History and Hydrogen Storage Potential,” *Acta Geodaetica et Geophysica*, 59 (2024): 347.

⁸ Iuliu Paul, „Unele probleme ale neoliticului timpuriu din zona carpato-dunăreană,” *SCIVA*, 40, 1 (1989): 4; Iuliu Paul, „Săpăturile arheologice din vara anului 1960 de la Ocna Sibiului (jud. Sibiu),” *Materiale și cercetări arheologice*, 9 (1970): 97.

⁹ Dragan Milanović, „The Economic and Social Importance of Saline Soils and Saltwaters During the Late Neolithic of the Pannonian Plain and the Central Balkans,” *Старинар*, LXXI (2021): 8.

¹⁰ Florin Fodorean, *Drumurile din Dacia Romană* (Cluj-Napoca: 2006), 278.

¹¹ Dumitru Popa D. Popa, *Așezarea norico-pannonică de la Ocna Sibiului*, în *Relații interetnice în spațiul românesc*, ed. I. M. Țiplic, S. I. Purece (Alba Iulia, 2006): 141-142.

¹² Cl. Munteanu, S. Sonoc, „Piese legate de cultul lui Sol descoperite la Ocna Sibiului (județul Sibiu) și câteva precizări cu privire la habitatul roman de aici,” *Apulum*, 46 (2009): 444.

¹³ Volker Wollmann, *Mineritul metalifer, extragerea sării și carierele de piatră în Dacia Romană* (Cluj-Napoca: 1996), 242-243.

¹⁴ Lucrețiu Mihăilescu Bîrliba, *Salt in Roman Dacia. Production, Use, and Strategic Value* (Oxford: 2025), 98.

¹⁵ Cosmin Suciu, „Un ciocan de piatră de la Ocna Sibiului-Fața Vacilor,” *Angustia*, 17-18 (2014): 200.

¹⁶ Adrian Husar, *Celți și germani în Dacia romană* (Cluj-Napoca: 1999), 107-108.

au adus cu ei și au conservat, în faza timpurie a existenței provinciei, stilul de viață tradițional, lăsându-și o amprentă distinctă asupra ansamblului cultural al Daciei Romane. Regiunea dintre cursul Mureșului și cel al Oltului a fost puternic marcată de prezența comunităților norico-pannonice, cu o prezență mai pregnantă a elementelor norice¹⁷, fapt confirmat și prin intermediul cercetărilor arheologice din așezarea de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău*.

Deși așezarea de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău* prezintă un aspect cultural norico-pannonic pregnant, inventarul arheologic descoperit reflectând tradițiile culturale celtice de tip La Tène¹⁸, de aici nu lipsesc produsele tipic romane, inclusiv vasele de tip *terra sigillata*. Realitățile arheologice identificate sugerează că stadiul romanizării acestor coloniști a fost, la momentul sosirii, destul de puțin avansat¹⁹, procesul lor de aculturație continuând pe teritoriul Daciei romane²⁰.

Până în prezent, așezarea este documentată pe terasa din stânga Visei, în punctul *La Făgădău*²¹, nefiind exclusă extinderea sa în zonele adiacente. Terasa este delimitată la sud și sud-est de valea Visei, în zona estică de o ravenă adâncă, la nord de pantele abrupte ale dealului *Fața Vacilor*, iar la sud de o a doua ravenă săpată de apele unor izvoare situate puțin mai la nord-vest de terasă. Primele cercetările arheologice derulate în sit, începute în anul 2004,²² au vizat regiunea de est a acesteia²³, pentru ca în ultimii ani să fie direcționate spre cea vestică.

Începutul existenței așezării trebuie amplasat la scurt timp după momentul cuceririi traianice²⁴. Este clar că așezarea a prosperat în secolul al doilea, războaiele marcomanice și pandemia din timpul lui Marcus Aurelius marcând, probabil, un moment de cumpănă în evoluția sa. Obiectele timpurii precum fibulele puternic profilate, specifice mediului norico-pannonic²⁵ și prezente în număr semnificativ în așezare, sau fibulele cu forme geometrice și emailate²⁶ susțin acest aspect cronologic. De remarcat este și moneda comemorativă emisă de Tiberius pentru Augustus, găsită în context arheologic clar, a cărei prezență se asociază cu nivele tipurii, traianice, din Dacia romană²⁷. De altfel, monedele descoperite în așezare nu depășesc orizontul secolului al doilea, cele mai târzii fiind emise în timpul lui

¹⁷ Husar, *Celți și germani în Dacia romană*, 58-59, 268.

¹⁸ Husar, *Celți și germani în Dacia romană*, 173-174.

¹⁹ Dumitru Popa, *Viața rurală în Transilvania romană* (Sibiu: 2000), 116.

²⁰ Husar, *Celți și germani în Dacia romană*, 107.

²¹ Vezi planșa.

²² D. Popa, Gh. Dragoș, C. Paraschiva, „Ocna Sibiului, jud. Sibiu Punct: *Fața Vacilor-La Făgădău*,” *CCA, Campania 2005* (București: 2006), 240.

²³ Dumitru Popa, „Obiecte din metal descoperite în așezarea romană rurală de la Ocna Sibiului,” *Apulum*, 48 (2011): 269.

²⁴ S. I. Purece, “Divus Augustus and the Arrival of the Norico-Pannonians in Dacia. Coins from Ocna Sibiului *Fața Vacilor/La Făgădău Site*,” *Journal of Ancient History and Archaeology*, 8.4 (2021): 98-107.

²⁵ Sorin Cociș, *Fibulele din Dacia Romană* (Cluj-Napoca: 2004), 72-73; vezi planșa.

²⁶ Cociș, *Fibulele din Dacia Romană*, 122; vezi planșa.

²⁷ S. I. Purece, “Divus Augustus and the Arrival of the Norico-Pannonians in Dacia. Coins from Ocna Sibiului *Fața Vacilor/La Făgădău Site*,” *Journal of Ancient History and Archaeology*, 8.4 (2021): 101.

Antoninus Pius²⁸. Monedele lui Antoninus Pius sunt într-o stare de conservare bună, puțin uzate, ceea ce sugerează faptul că au fost în circulație o perioadă nu foarte lungă de timp. Elementele aparținând secolului al treilea par a fi limitate, precum o fibulă cu piciorul întors pe dedesubt realizată din argint²⁹ sau fibulele din fier în formă de omega³⁰, a căror cronologie nu este exclus să fie mai înaltă întrând, astfel, în secolul al doilea.

Prezența elementelor care definesc locuirea timpurie de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău* este strâns legată de practicarea unor meșteșuguri, cu specific tradițional, necesare întreținerii vieții de zi cu zi, în contextul în care resursele materiale și posibilitățile de aprovizionare trebuie să fi fost, cel puțin la început, destul de limitate în noua provincie. Prelucrarea metalelor a făcut parte din rândul activităților atestate în așezare, numeroase bucăți de zgură fiind recuperate din sit. Descoperirea unor monede din bronz tăiate, una chiar de două ori, indică posibilitatea reutilizării bronzului pentru realizarea de obiecte, poate chiar a fibulelor tipice, norico-pannonice, purtate de localnici. Evident, producerea ceramicii trebuie să fi fost o activitate importantă în așezare, numărul de fragmente aparținând vaselor realizate în stil tradițional fiind ridicat. Funcționarea unui astfel de atelier este bine atestată atât prin instrumente folosite în procesul de producție³¹, cât și printr-un cuptor folosit pentru arderea ceramicii³². Nu este exclus ca vasul ceramic norico-pannonic din care provine fragmentul inscripționat înainte de ardere să fi fost produs aici³³. De posibile activități comerciale poate fi legată și descoperirea unei balanțe³⁴ în zona de est a terasei, regiune a sitului cu numeroase artefacte ce pot fi legate de activități productive.

Meșteșugurile casnice trebuie să fi avut un impact major asupra vieții locuitorilor, torsul și țesutul sunt bine atestat prin fusaiiolele sau greutățile descoperite. Prelucrarea pieilor și a lemnului a fost, de asemenea, importantă pentru comunitate. Ridicarea structurilor din așezare a implicat utilizarea pe scară largă a lemnului, iar creșterea animalelor este bine atestată, aici fiind descoperite numeroase resturi osteologice provenite atât de la bovine, ovi-caprine sau suine. Desigur, nu trebuie omisă din spectrul activităților zilnice vânătoarea.

Locuințele așezării, de formă patrulateră, sunt dificil de identificat datorită amprenteii superficiale pe care au lăsat-o în sit, gropile de par fiind destul de rare.

²⁸ I. Purece, "Divus Augustus and the Arrival of the Norico-Pannonians in Dacia. Coins from Ocna Sibiului Fața Vacilor/La Făgădău Site". *Journal of Ancient History and Archaeology*, 8.4 (2021): 100.

²⁹ Popa, „Obiecte din metal descoperite în așezarea romană rurală de la Ocna Sibiului”, 271.

³⁰ Fibulele sunt în curs de publicare; S. Cociș, C. Gaiu, R. Zăgreanu, „Fibulele romane din Dacia intracarpatică,” *Revista Bistriței*, XXIV (2010): 205.

³¹ Dumitru Popa, „Un atelier ceramic în așezarea romană rurală de la Ocna Sibiului (punctul „Fața Vacilor – La Făgădău”),” *Studia Universitas Cibiniensis Series Historica* 8 (2011): 34-35.

³² Silviu I. Purece, Augustin Ungureanu, „Considerații generale privind prezența ceramicii norico-panonice și producerea acesteia în așezarea romană de la Ocna Sibiului-Fața Vacilor / La Făgădău,” *Transilvania*, 1 (2018): 38.

³³ Dumitru Popa, „Un fragment de vas cu inscripție descoperit în așezarea romană de la Ocna Sibiului,” *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, 6 (2009): 35.

³⁴ Popa, „A Roman Steelyard Discovered at Ocna Sibiului”, 523.

Se pare că, o parte semnificativă a locuințelor sau a construcțiilor anexe au fost realizate din bârne de lemn suprapuse și conectate la o talpă din lemn³⁵, pe traseul pereților fiind, adesea, prezente cuie din fier folosite pentru fixare. Chirpiciul apare sporadic fiind utilizat, probabil, pentru izolarea spațiilor dintre bârne. Locuințele dispun de vetre de foc uneori cu amenajări din piatră.

Până de curând, necropolele ofereau cele mai bune elemente de identificare a prezenței coloniștilor norico-pannoni, amprenta culturală a acestora fiind bine conservată în cadrul ritualului funerar din necropolele de la Cșolț și Calbor³⁶. Deocamdată, nu avem o relație clară între așezarea de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău* și o posibilă necropolă, cu toate acestea trebuie să observăm descoperirea, în contextul cercetărilor arheologice desfășurate în situl de la Șura Mică-*Râșloave*, a două morminte conținând vase tripode, mormintele fiind situate la 500 m vest de așezarea de la Șura Mică-*Râșloave*³⁷ și la doar 1,5 km distanță față de așezarea de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău*. Vasele tripode fac parte din pleiada de obiecte specifice coloniștilor norico-pannoni și au fost identificate din abundență în situl de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău*, nefiind exclus ca această formă de vas să fi fost produsă în atelierele locale. Astfel, este destul de posibil ca cele două morminte de la Șura Mică să fi aparținut unor coloniști norico-pannoni. Trebuie amintit faptul că tot din Șura Mică provine un fragment din monumentul funerar al Iuliei Magionă³⁸, o tânără de origine noricană³⁹. Din păcate, nu cunoaștem locul inițial în care s-a aflat monumentul funerar și dacă are sau nu legătură cu necropola sau așezarea identificate la Șura Mică-*Râșloave*. Credem că cercetările arheologice viitoare preconizate a se derula în siturile de la Ocna Sibiului-*Fața Vacilor / La Făgădău* și Șura Mică-*Râșloave* vor putea să clarifice, printre altele, relațiile dintre cele două comunități și să documenteze mai bine impactul prezenței coloniștilor norico-pannoni asupra zonei din imediata apropiere a zăcămintelor salifere de la Ocna Sibiului.

³⁵ Elbert Wencke, *Die Architektur der Kelten. Siedlungsmuster, Bauformen und Konstruktionsprinzipien der Eisenzeit* (lucrare de doctorat, Fakultät Architektur und Stadtplanung der Universität Stuttgart, 2018), 540.

³⁶ Mircea Babeș, „Zu den Bestattungsarten im nördlichen Flachgräberfeld von Romula. Ein Beitrag zur Grabtypologie des römischen Daziens,” *Dacia N.S.*, 14 (1970): 204-205.

³⁷ Cătălin Cristescu, „Așezarea de epocă romană,” în *O neobișnuită așezare. Cercetările arheologice de la Șura Mică-Râșloave*, ed. Martin Rill, Răzvan Mateescu (Cluj-Napoca: 2023), 112.

³⁸ Ion I. Rusu, „Note epigrafice,” *Studii și comunicări Brukenthal*, 12 (1965): 210; *Inscripțiile Daciei Romane III/4*, 75.

³⁹ Husar, *Celți și germani în Dacia romană*, 59.

I. Vedere generală asupra sitului Ocna Sibiului-Fața Vacilor / La Făgădău și a zonei învecinate

1. terasa vizată de cercetările arheologice, 2 - 3. ravene, 4. dealul Fața Vacilor,
5. valea Visei, 6. orașul Ocna Sibiului.

II. Fibulă puternic profilată

III. Fibulă rombică emailată

